

SLOVENSKI AFRIČANI

O njihovih osebnih predmetih v prepletu identitet

Tina Palaić, Bojana Rogelj Škafar

39

IZVLEČEK

Avtorici v prispevku predstavljata rezultate raziskave, izvedene za potrebe dela razstave, ki bo v Slovenskem etnografskem muzeju pripravljena v okviru mednarodnega projekta SWICH. V raziskavi so sodelovali slovenski Afričani, ki so jim družbene razmere v nekdanji Jugoslaviji omogočile prihod na študij v Slovenijo in so po koncu študija ostali pri nas. Avtorici sprva analizirata sodelovanje s slovenskimi Afričani, pri čemer razmišljata o demokratizaciji muzejske prakse ter odnosih moči, kakršni so se vzpostavljali skozi proces sodelovanja na podlagi konceptov, kot so epistemska pravičnost, skupna odgovornost za dediščino z njenimi nosilci in radikalna transparentnost. Osrednja pozornost je namenjena analizi identifikacij sogovornikov, kakršne se izražajo skozi izbor njihovih osebnih predmetov.

Ključne besede: gibanje neuvrščenih, slovenski Afričani, muzeji, materialna kultura, osebni predmeti, nosilci dediščine, identitete

ABSTRACT

The article presents the results of a research conducted for a section of an exhibition that will be staged by the Slovene Ethnographic Museum as part of the European SWICH project. The African Slovenes who participated in the research came to Slovenia to study here thanks to the social conditions in the former Yugoslavia, and they stayed here after graduating. The authors first analyze the participation of the African Slovenes, reflecting on the democratisation of museum practices and the power relationship that emerged in the process of the participation, based on concepts like epistemic justice, the joint responsibility of heritage researchers and bearers, and radical transparency. The principal focus was on analyzing how the interlocutors identified themselves, as expressed through their choice of personal objects.

Keywords: non-aligned movement, African Slovenes, museums, material culture, personal objects, heritage bearers, identities

Uvod

V prispevku bova predstavili rezultate raziskave, ki sva jo v Slovenskem etnografskem muzeju opravili za potrebe dela razstave, ki jo pripravljamo v okviru

mednarodnega projekta SWICH¹. Z razstavo² bomo v njenem prvem delu osvetlili izbrane slovenske zbiralce in njihove afriške zbirke, ki so nastale v obdobju gibanja neuvrčenih v Jugoslaviji in jih hrani Slovenski etnografski muzej, v drugem delu pa bomo predstavili zgodbe, fotografije in osebne predmete petih slovenskih Afričanov, ki so jim družbene razmere v Jugoslaviji omogočile prihod na študij v Slovenijo, kjer so po koncu študija ostali. V raziskavi sva se osredotočili na raziskovanje integracije slovenskih Afričanov v slovensko družbo ter njihovih pojmovanj državljanstva in (trans)nacionalne pripadnosti. Še posebej so naju zanimali njihovi dialogi z njihovimi izbranimi osebnimi predmeti, skozi katere izražajo poglede na svoja otroštva in odnose s sorodniki v prvotnih domovinah, opredeljujejo svoje transnacionalne identitete, ki jih ob različnih priložnostih izražajo v slovenskem okolju, ter predstavijo svoje vrednote, ideje in prepričanja v zvezi z njihovo prvotno domovino in integracijo v slovensko družbo.

Analiza sodelovanja s slovenskimi Afričani pri raziskovanju njihovih večplastnih identifikacij, kot se kažejo tudi skozi za razstavo izbrane njihove osebne predmete, zahteva razumevanje tako migracij kot materialne kulture. Paul Basu in Simon Coleman (2008: 313) trdita, da sta obe področji vsako zase dobro raziskani, raziskav, ki bi prečili obe, pa je malo. Menita, da nam osredotočenje prav na ta presek omogoča na novo premisliti tako migracije kot materialno kulturo. Najina raziskava izhaja iz tega preseka, saj bo na razstavi analiza njihovih identitet, ki se pletejo na križiščih med prvotnimi domovinami in Slovenijo, opredeljena z njihovimi izbranimi osebnimi predmeti in fotografijami. Cilj najinega sodelovanja s slovenskimi Afričani je bil skupaj raziskati in kasneje na razstavi prikazati njihovo osebno dediščino ter jim s tem odpreti prostor, da se sami predstavijo. Pri tem sva se oprli na model sodelovalnega raziskovanja, ki namesto raziskovanja ljudi zagovarja raziskovanje z ljudmi, kar pomeni vključevanje sodelujočih v raziskavi v zastavitev raziskovanja, metodologijo in raziskovalne rezultate (Fluehr-Lobban 2012: 109).

Prispevek začemlja s predstavitvijo nekaterih razmislekov sodobne muzeologije, ki med drugim poskuša odgovoriti tudi na izziv vedno večje diferenciacije evropske družbe. Etnološki muzeji oziroma muzeji svetovnih kultur namreč s prikazovanjem zunajevropskih zbirk naslavljajo dediščino družbenih skupin, ki so danes pomemben del evropskih družb. Razmišljali bova o vlogi nosilcev dediščine pri raziskovanju in predstavljanju njihove dediščine ter predstavili izbrane koncepte muzejske etike, na katere sva se oprli pri sodelovanju s slovenskimi Afričani. V drugem delu prispevka, namenjenem predstavitvi rezultatov raziskave, bova najprej opisali postopek izbire sodelujočih v raziskavi ter njen potek, nato pa analizirali razumevanje in uporabo izbranih osebnih predmetov sogovornikov v njihovih raznolikih identifikacijah.

¹ Projekt SWICH – Sharing the World of Inclusion, Creativity and Heritage poteka med letoma 2015 in 2018, v njem pa sodeluje deset evropskih etnoloških/etnografskih muzejev in muzejev svetovnih kultur ter Culture Lab kot specialisti za vodenje projektov. Osredinja se na vrsto medsebojno povezanih konceptov: soustvarjalnost, eksperimentalno razstavljanje, odnosnost, kulturna subjektivizacija, čustveno državljanstvo in diaspora. SWICH sofinancira program Ustvarjalna Evropa Evropske skupnosti. Več o projektu na www.swich-project.eu in www.facebook.com/swichproject.

² Razstava *Afrika in Slovenija: preplet ljudi in predmetov* je bila odprta konec novembra 2017 v Slovenskem etnografskem muzeju.

Znanje, moč, politika, muzeji

Muzeji niso nevtralne ustanove. Na prakse zbiranja, predstavljanja in interpretiranja muzejskih zbirk vplivajo kulturne, družbene in politične dimenzije vrednotenja teh dejavnosti in pogajanja o njih med različnimi zainteresiranimi partnerji (Macdonald 1998: 1). Na delovanje muzeja vpliva cela vrsta akterjev: politični odločevalci, civilna družba, akademska sfera in tudi gospodarstvo, na ravni ustanov poslanstvo in vrednote, ki usmerjajo delo vodstva, organizacije in posameznikov, ter seveda osebnostne značilnosti, vrednote, znanje in razumevanje tistih, ki so vključeni v razstavni projekt (Hudales 2003: 67; v zvezi z etiko prim. Pirkovič 2014). Muzejska razstava kot javnosti namenjen rezultat muzejske dejavnosti tako nikoli ni zgolj reprezentacija neizpodbitnih dejstev oziroma nespremenljivih resnic, kljub temu pa je obiskovalcem še vedno pogosto predstavljena kot celota objektivnih dejstev in resničnih izjav. Predpostavke, kompromisi in zdrsljaji, ki sooblikujejo razstavo, so pred javnostjo praviloma še vedno skriti (Macdonald 1998: 1).

Na visoko stopnjo zaupanja, ki jo muzejske informacije, vsebine in sporočila vzbujajo med ljudmi, opozarja tudi Metka Dariš (2014: 81). Ker obiskovalci predvidevajo, da muzej deluje znanstveno in strokovno, objektivno in brez prikritih namenov, mu to po njenem mnenju nalaga izjemno veliko etično odgovornost. Muzeje praviloma razumemo kot tiste ustanove, ki ustvarjajo in posredujejo vednost v skladu z načeli objektivnosti in preverljivosti, ta načela pa razumemo ločeno od moči in politike³ (Macdonald 1998: 2). Na tovrstno razumevanje muzejskega dela se je v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja začela odzivati t. i. nova muzeologija, ki je pričela muzeje obravnavati kot družbene institucije s političnimi cilji. Teoretiki so pričeli ponovno premišljati tradicionalne muzejske pristope ter svojo kritiko usmerili k vprašanju vrednot, pomenov, nadzora, interpretacije, avtoritete in avtentičnosti (Stam 2005: 54).

Preplet vednosti in politik v etnografskih muzejih

Pogled v dolgo zgodovino evropskih muzejev, katerih začetek umeščamo v renesanso, pokaže na dolgo sočasno zanimanje za predmete lastne kulture in predmete iz oddaljenih dežel. Če so bili v zbirkah vladarjev, plemičev, cerkve in pozneje tudi akademikov sprva zaželeni predvsem nenavadni in redki predmeti, ki so bili namenjeni predstavitvi kozmosa, hkrati pa tudi razkazovanju moči njihovih lastnikov, 17. in 18. stoletje prineseta taksonometrično in tipološko zasnovane zbirke, ki zrcalijo nov red sveta. Pomembna postaneta funkcija in pomen predmeta (Perko 2014: 33–41; Rein 2012: 174). Pomembno spremembo v razvoju muzejev pomeni nastanek različnih znanstvenih disciplin (geologija, biologija, arheologija,

³ Na to značilnost zahodnega razmišljanja, ki se je začela razvijati v 17. stoletju, med drugimi opozarja tudi Bruno Latour (1993). Trdi, da se je vzporedno z vzpostavitvijo ločnice med naravo in kulturo – z izumom narave, ki jo je treba raziskovati, in družbe, ki je od narave ločena – vzpostavila tudi ločnica med znanostjo in politiko. S tem je bila konstrukcija vednosti na videz očiščena političnih agend in moči, kar je razvidno tako iz razumevanja akademskega kot tudi muzejskega dela.

antropologija, zgodovina, umetnostna zgodovina) v 19. stoletju, kar je imelo pomemben vpliv na zahodno percepcijo sveta. Znanje o svetu je bilo treba znanstveno organizirati, saj je moč vladati samo tistemu, kar poznaš.⁴ Prednost se je pričelo dajati reprezentativnim in ne več redkim, posebnim predmetom (Bennett 1995: 96).

42

Vzporedno z razvojem teh disciplin so nastajale arheološke, naravoslovne, kulturnozgodovinske in etnološke zbirke (Starec 2010: 42). V tem času so imeli muzeji pomembno vlogo pri oblikovanju nacionalne zavesti in oblikovanju ideje naroda, kar je šlo z roko v roki s predstavitvami zunajevropskih kultur (Rogelj Škafar 2011: 36–37). Etnografske predmete so tedaj razvrščali glede na geografski izvor in podobnost oblik, obenem pa so jih klasificirali v skladu z zamišljeno stopnjo civilizacije (Rein 2012: 175). Muzejske predstavitve so tako odsevale prepričanja o evoluciji razvoja človeka od primitivnih do civiliziranih skupnosti. S prikazovanjem kulturne superiornosti zahodnih družb so imperiji legitimirali svoja kolonialistična prizadevanja. Kolonialne razstave, ki so vodile v razvoj mnogih kolonialnih muzejev, so poudarjale moč njihovih nacij v čezmorskih deželah in utrjevale nacionalni diskurz, po katerem naj bi inferiorni ljudje napredovali zaradi darov zahodne modernosti (Sauvage 2010: 106; Rogelj Škafar 2011: 36). Vse do 30. let prejšnjega stoletja so še vedno organizirali številne svetovne razstave,⁵ ki so prikazovale ljudi, pripeljane z drugih kontinentov (Rein 2012: 176).⁶ Za ohranjanje dominacije kolonialnih držav nad kolonijami je bilo treba prepričevati tudi domačo javnost o nujnosti tovrstnega početja.

Druga polovica 20. stoletja je prinesla številne nove izzive in zahteve po spreminjanju tradicionalnih praks v etnografskih muzejih. Ključna dogajanja so bile osamosvojitve kolonij v Aziji in Afriki po drugi svetovni vojni ter vedno glasnejše zahteve po družbenem prepoznanju kulturnih manjšin. Kolonialna ideologija s prikazovanjem Drugih kot inferiornih in manj razvitih je postala nesprejemljiva, staroselci so pričeli zahtevati vključenost v nacionalne pripovedi na enakopravni podlagi (Sauvage 2010: 107–108). Gre torej za prepoznanje heterogenosti naših družb, ki jih že od nekdaj sestavljajo različne skupine z različnimi načini življenja, zgodbami in izkušnjami (Starec 2010: 43). Družbene skupine, ki so vsakdanji del skupnosti, je tako nujno treba vključevati v muzejske pripovedi. To omogoča po eni strani ponoven premislek o konceptu nacionalne države, po drugi pa refleksijo o odnosih moči, ki se odigravajo znotraj dediščinskih pripovedi in reprezentacij (Labadi 2013: 311).

⁴ Obenem pa Bennett, ki se pri svoji analizi zgodovine muzejev naslanja na Foucaulta, poudarja, da je muzej del novih tehnologij nadzora obnašanja populacije. V 19. stoletju so bili poleg muzejev zamišljeni in organizirani še drugi prostori, kot so sejem, mednarodna razstava, javni parki in knjižnice. Njihov namen je bil posredovati določeno vednost in usmerjati vedenje obiskovalcev, pogosto tudi z mehanizmi samoregulacije in samonadzora (Bennett 1995: 99–101).

⁵ Zadnja tovrstna razstava ljudi je bila v Belgiji leta 1958 (Schofield 2011).

⁶ Tudi na Slovenskem je znan podoben pojav sicer nekoliko starejšega datuma. Leta 1856 so pri uršulinkah v Ljubljani krstili afriške otroke, kar je bilo v časopisu tudi podrobno opisano kot svojevrsten spektakel. Afriški otroci v Ljubljani so bili med tistimi, ki so jih misijonarji pripeljali v Evropo z namenom vzgojiti nov red misijonarjev, ki bi ob povratku v afriške dežele širili krščansko vero (Frelj 2009: 150–152).

Kot so začeli že v 60. in 70. letih poudarjati teoretiki nove muzeologije, pomen ni notranja značilnost predmeta, ampak so mu ga pripisovali glede na njegovo vključitev v muzej in kasneje z njegovimi reprezentacijami in interpretacijami. Pomen je družbeno pripisan in s tem tudi spremenljiv. Ob tem si je treba vedno znova zastavljati vprašanje, kdo je tisti, ki nadzoruje reprezentacije tega pomena. To je posebej pomembno pri predstavljanju in interpretiranju materialne kulture nezahodnih družb (Stam 2005: 57) in tudi marginaliziranih družbenih skupin, ki so bile doslej v muzejskih interpretacijah pogosto spregledane in imajo tudi sicer v družbi manjšo moč (Valič in Palaić 2015; za konkreten primer sodelovanja z marginalizirano skupnostjo v muzeju glej Židov 2011; Čeplak Mencin 2013; Palaić 2016). Nadzorovanje reprezentacij pomenov predmetov v muzejih je (bilo) zlasti v domeni muzejskih strokovnjakov, kar je v nasprotju s sodobnim muzeološkim konceptom participacije (Simon 2010), ki zagovarja sodelovanje muzejev s skupnostjo pri sooblikovanju pripovedi o preteklosti in tudi soodločanju, kaj pravzaprav razumeti kot kulturno dediščino (Palaić in Valič 2015: 23). S tem se v muzejski predstavitvi zagotovi večglasje, ki omogoči predstavitev tiste perspektive, ki ni del dominantne kulture. S tem, ko so v javnosti slišani glasovi tistih skupin, o katerih so prej govorili večinoma kustosi (ali pa so jih prezrli), se s tem ruši njihova drugačnost, prekinja molk o njih ali pa njihova eksotizacija (Starec 2010: 44).⁷

Tovrstno vključevanje različnih družbenih skupin v muzejsko delo pomeni tudi preoblikovanje dela in odgovornosti muzejskih delavcev, prinaša pa tudi nekatere etične dileme. Didier Fassin (2012: 5, 9) poudarja dvoje: ker tudi raziskovanje človeških aktivnosti v družboslovnih znanostih temelji na moralnih predpostavkah, ki pa se jih morda niti ne zavedamo, in še zlasti zato, ker je pri raziskovanju ljudi zaradi lastne vpletenosti težko doseči objektivnost in antropologi tako nismo nevtralni akterji, moramo svoje raziskovalno delo reflektirati z moralnega vidika. Poleg tega pa opozori na povezavo med moralo in politiko ter poudari etiko posledic, ki pri razmišljanju o moralnem odločanju upošteva posledice ravnanj, ki jih je mogoče predvideti. Prav na tej točki se razkriva prekrivanje morale in etike s poljema ideologije in politike. Pri najinem delu je bilo bistveno, da sva razmišljali o vlogah vseh partnerjev v raziskavi, tudi o najini, in reflektirali odnose moči, ki bi lahko ponovno proizvedli podrejenost glasu sodelujočih tako v raziskavi kot pri predstavitvi rezultatov na razstavi. Svoje delo sva zastavili na podlagi modela sodelovalnega raziskovanja (Fluehr-Lobban 2012: 109), zagovarjava pa ga na podlagi treh konceptov, ki spadajo v okvir muzejske etike.

Etika v sodelovanju z nosilci dediščine

Pri sodelovanju s slovenskimi Afričani sva kot zelo uporabne opredelili tri koncepte: epistemsko pravičnost, skupno odgovornost z nosilci dediščine in radikalno transparentnost. Angleška filozofinja Miranda Fricker (2007) opredeli

⁷ Omenjeno temo znotraj antropologije prepričljivo analizira haitijski antropolog Michel-Rolph Trouillot (2003).

dve vrsti epistemske nepravilnosti. Pričevalna nepravilnost pomeni, da prejemnik sporočila na podlagi lastnih predsodkov osebi, ki se izreka, pripiše manjšo zmožnost za izrekanje in s tem zmanjša njeno kredibilnost za izmenjavo informacij oziroma znanja. Kot primer navaja poroto, ki na sodišču manj verjame obtoženemu zaradi barve njegove kože. Opredeli še hermenevitično nepravilnost, ki se nanaša na tiste družbene skupine, ki imajo zaradi pomanjkanja konceptualnih virov manjše možnosti za opredelitev in sistematično refleksijo svojih izkušenj. Kot primer navaja homoseksualca v izrazito homofobni družbi, v kateri težko opredeli svojo usmerjenost kot legitimno spolno usmeritev. Preseganje obeh nepravilnosti vidi Miranda Fricker v vrlinah pričevalne in hermenevitične pravičnosti, ki predpostavljata pričevalno senzibilnost prejemnika sporočil. Obe vrline sestavljata tako intelektualna kot etična plat (Fricker 2008: 69–70). Andreas Pantazatos, ki se ukvarja z etiko varovanja arheološke dediščine, je idejo epistemske pravičnosti prenesel v razumevanje kulturne dediščine. Uporablja izraz epistemska nepravilnost z vidika soudeleženca (*participant perspective epistemic injustice*), s katerim opredeljuje utišanos nosilcev dediščine. Ti bi morali biti kot partnerji vključeni v procese dediščinjenja, jih pa v muzejskih ustanovah še vedno pogosto dojemajo kot nekompetentne za ustvarjanje dediščinskih pripovedi. Epistemska pravičnost bi dosegli z upoštevanjem njihovih pojmovanj dediščine in razmislekov o njeni uporabi, kar pravzaprav pomeni njihovo vključenost v ekonomijo znanja (2017: 375, 377).

Janet Marstine (2011: 11–12), ki se ukvarja z etiko v muzejskem delovanju, prav tako poudarja vključevanje različnih družbenih skupin v muzeje na načine, pri katerih lahko sodelujoči soustvarjajo vsebine. Sodelovanje z družbenimi skupinami je muzejska praksa, ki naj bi vsaj pri pripravi razstav v etnografskih muzejih postala standard. Gre za skupno odgovornost z nosilci dediščine, ki lahko pomeni popolno intervencijo skupnosti, pri kateri muzeji služijo le kot prostor za podporo projektu skupnosti, skupen nadzor in odločanje o dediščini z njenimi nosilci ali zgolj svetovanje nosilcev dediščine kustosom pri pripravi razstave (Scott 2012: 2–3).

Marstinova (2011: 14–17) uporablja tudi koncept radikalne transparentnosti, pri čemer opredeljuje pomen transparentnosti znotraj same ustanove, saj zaposlenim soodločanje pri izvajanju aktivnosti ter refleksija sprejetih odločitev v muzeju omogočata nenehno vrednotenje in izboljševanje svojih odločitev in dejanj. Radikalna transparentnost muzejskega delovanja je prav tako pomembna za obiskovalce in za vse ostale partnerje, saj jim omogoča svobodo odločanja na podlagi obveščenosti o tem, kaj želijo v muzeju spoznati in izkusiti ter kako želijo z njim sodelovati. Hkrati jim daje možnost kritičnega razmisleka o muzeju in njegovem delovanju ter njihovo vključevanje v etični diskurz muzeja. Transparentnost pa je zlasti pomembna v procesu sodelovanja z različnimi družbenimi skupinami, saj je treba jasno opredeliti pozicije in interese ter tudi želje in pričakovanja vseh strani.

Raziskava v sodelovanju s slovenskimi Afričani

Metodologija in prakse sodelovanja z različnimi družbenimi skupinami so v Slovenskem etnografskem muzeju že nekaj let stvar premislekov strateškega

ravnanja. Muzej omogoča različnim družbenim skupinam njihovo predstavitev z bodisi gostujočimi razstavami bodisi izvedbo različnih dogodkov v muzeju, prav tako pa so predstavniki teh skupin pogosto sogovorniki pri zbiranju gradiva za avtorske razstave (glej npr. Žagar 2012). Meniva pa, da bo zlasti pri raziskovanju in predstavljanju zunajevropskih zbirk napovedana razstava, ki bo združila predstavitve muzejskih zbirk ter soustvarjenih osebnih pripovedi in interpretacije osebnih predmetov nosilcev dediščine, pokazala na pomembnost najinega pristopa, to je sodelovalnega raziskovanja z nosilci dediščine. Zagovarjava stališče, da so muzejski strokovnjaki in nosilci dediščine skupaj odgovorni zanjo in da je za uresničevanje sodobne muzeologije nujno, da kustosi muzejske pripovedi ustvarjajo skupaj z njimi.

Izbira sodelujočih v raziskavi

45

Vsako konkretno selitev in z njo povezano materialnost določajo specifične okoliščine, motivacije in izkušnje vsakega posameznega priseljenca. Basu in Coleman (2008: 317, 321) omenjata nekaj dejavnikov: spol migranta, njegovo etnično pripadnost, ki je lahko ovira ali prednost, migrantov ekonomski status, ali migracija pomeni odhod v neznano ali gre za združitev družine, ali je migracija prostovoljna ali prisilna, ali se na novi destinaciji obeta delo. Ker je migracija presek med individualnimi izkušnjami migrantov in širšimi družbenimi, ekonomskimi in političnimi silami, ki uokvirjajo njihove akcije in dispozicije, avtorja izpostavljata pomen etnografske kontekstualizacije. Tudi Repič (2009: 47) meni, da je etnografska perspektiva, ki temelji na razumevanju posameznikovih izkustev, prednost antropologije v primerjavi z drugimi disciplinami.

Najini sogovorniki so prišli iz različnih držav (Gana, Uganda, Zimbabve, Madagaskar), kar pomeni, da izhajajo iz različnih družbeno-političnih kontekstov. Kot njihovo skupno točko sva določili izkušnjo priselitve v nekdanjo Jugoslavijo v okviru politik štipendiranja tujcev za študij v Jugoslaviji, kar je bil tudi edini kriterij za njihovo povabilo k sodelovanju.⁸ Jugoslavija je s svojo politiko neuvrčenosti in štipendijami omogočala prihod študentov iz afriških držav (in tudi drugih držav članic gibanja neuvrčenih) na jugoslovanske univerze. Sprva je v SR Sloveniji zadeve tujih študentov v zvezi z vpisom na študij urejala Komisija za študij zamejskih Slovencev in tujih državljanov, po letu 1967 pa Zavod SR Slovenije za mednarodno znanstveno, tehnično, prosvetno in kulturno sodelovanje (ZAMTES). Namen štipendiranja je bil, da se mladi po doseženi fakultetni izobrazbi v Jugoslaviji vrnejo domov in pomagajo pri izboljšanju političnih in gospodarskih razmer v svojih domovinah (Lamberger Khatib 2009: 33–34).

K sodelovanju v raziskavi sva povabili tiste posameznike, ki so po študiju ostali v Sloveniji in tako s svojimi osebnimi kot poklicnimi potmi soustvarjajo slovensko družbo. Vsi sodelujoči v raziskavi so slovenski državljani, ki ohranjajo

⁸ K sodelovanju sva povabili enajst slovenskih Afričanov; pet izmed njih se je odzvalo pozitivno. Med poizvedovanjem za sodelujočimi sva pridobili tudi stik s parom, ki se za sodelovanje ni odločil; gospa pa je bila tudi edina ženska, za katero vemo, da je prišla v času Jugoslavije in sedaj živi v Sloveniji. Tudi ona nas ni usmerila h kateri drugi ženski. Pojasnila je, da se je večina žensk, ki so prišle iz afriških držav, po študiju vrnila v domovino ali pa so se preselile v katero drugo državo.

vezi s prvotno domovino, svoj dom pa so našli v Sloveniji in so v raziskavi svojo slovensko identiteto na več mestih izrazito poudarili. To so zdravnik in piranski župan Peter Bossman, raziskovalec na Urbanističnem inštitutu RS Richard Sendi, aktivist in vodja restavracije Skuhna – svetovna kuhinja po slovensko Max Zimani, upokojeni inženir metalurgije Robert Yebuah ter glasbenik in arhitekt Joseph Rakotorahalaha.

Pri sodelovanju s slovenskimi Afričani sva se soočili s težavnostjo izraza skupnost, o katerem razpravljata tudi muzeologa Leontine Meijer-van Mensch in Peter van Mensch (2015: 92). Opozarjata, da je ta termin lahko problematičen, saj gre za družbeni konstrukt, povezan z odnosi moči. Opredeliti skupnost lahko vodi v vzpostavitev nadzora nad skupino posameznikov, ne pa v vodenje procesa soodločanja z nosilci dediščine. Prav lahko se zgodi, da resnične skupnosti ne le napačno prepoznamo, ampak lahko napačno predstavljamo njihove identitete skozi dediščinske procese, ki jih kasneje institucionaliziramo. Tudi Repič (2009: 50) opozarja, da v migracijskih kontekstih kulturne razlike pogosto prevzamejo vlogo označevalcev kolektivne identitete. Ko govorimo o kulturi skupnosti, lahko kulturo razumemo v smislu naturaliziranih razlik ali celo skupinske identitete, torej kultura postane orodje za razločevanje človeških skupnosti in s tem tudi mehanizem za legitimacijo socialnega vključevanja in izključevanja. Prav zato sva se pri vzpostavljanju sodelovanja s sogovorniki dogovorili, da bomo predstavili zgodbo vsakega posameznika posebej ter poudarili njihove individualne odločitve, izkušnje in refleksije.

Meniva, da je zaradi zgoraj navedenih razlogov govoriti o afriški diaspori nesmiselno in neresnično, saj imamo opravka s posamezniki, ki so jim skupna tri dejstva: njihove prvotne domovine so v Afriki, v Slovenijo so prišli kot študenti v določenem obdobju in si tukaj ustvarili družine in se zaposlili. Poimenovati jih zgolj kot Afričane, čemur sicer niso oporekali, tudi ni povsem ustrezno, saj ne smemo pozabiti na heterogenost afriškega kontinenta, prav tako pa sodelujoči živijo v Sloveniji že več kot trideset let. Najustrezneje bi jih bilo po najinem mnenju imenovati slovenska Ganca, slovenski Malgaš, slovenski Ugandec in slovenski Zimbabvejec. Za njihovo poimenovanje v okviru članka sva se kljub temu odločili uporabljati sintagmo slovenski Afričani.

Potek raziskave

Vsakega potencialnega sogovornika, izmed katerih sva nekatere že poznali, za druge pa izvedeli po metodi snežne kepe, sva najprej seznanili z vsebinami projekta SWITCH in s konceptom razstave. Pri dokončni opredelitvi razstavnih vsebin dela razstave, kjer bo predstavljen njihov prispevek, sva upoštevali njihove ideje, pomisleke in dileme. Eden od sodelujočih se je še posebej angažiral pri premisleku o vsebinah in načinih reprezentacije njihovih osebnih zgodb in predmetov na razstavi, saj je po njegovem mnenju njihova ustrezna predstavitev za položaj priseljencev v Sloveniji zelo pomembna. Po dokončni privolitvi v sodelovanje sva za pet sodelujočih pripravili štiri sklope vprašanj kot oporne

točke za intervjuje ter jim jih posredovali po elektronski pošti. Želeli sva izvedeti, kakšna je bila družbeno-politična situacija v njihovih prvotnih domovinah in koliko so poznali Jugoslavijo pred prihodom na študij. Pogovarjali smo se o njihovih izkušnjah s študijem, združevanjem v afriških in drugih organizacijah ter o oblikovanju njihove poklicne kariere v Jugoslaviji in kasneje v samostojni Sloveniji. S tem je seveda neposredno povezano vključevanje v slovensko družbo, pri čemer sva želeli izvedeti o njihovem razmišljanju, doživljanju in izkušnjah z integracijo. V zadnjem sklopu smo se dotaknili njihovih identitetnih opredelitev in tudi povezav s prvotno domovino. Z vsakim sodelujočim sva se srečali večkrat in se o omenjenih temah pogovarjali ob njihovih osebnih predmetih in fotografijah.

Za vizualizacijo zbranih pripovedi na razstavi sva sodelujoče prosili za izbor fotografij, povezanih z njihovimi pripovedmi, ter zanje pomembnih predmetov. Pomemben del procesa nastajanja razstave sta bila portretno fotografiranje sogovornikov in s kamero posneta dokumentirana pripoved zgodb o izbranih predmetih. Za portrete sva želeli, da odražajo individualne značilnosti portretirancev, pripovedi o predmetih pa sva razumeli kot ubesedene in vizualizirane vezi med predmeti, njihovimi lastniki in vsebinami razstave in projekta.

V procesu snovanja in realizacije dela razstave o slovenskih Afričanih sva si ves čas prizadevali, da bi celoten projekt izvedli po načelih epistemske pravičnosti in radikalne transparentnosti. Sogovornike sva spodbujali k (samo)opredelitvam

Robert Yebuah v svojem vinogradu pri Novem mestu (foto: Tina Palaić, 2017)

in refleksijam svojih izkušenj. Kot muzealki sva vzpostavili strukturni okvir, v katerega so se sogovorniki umeščali iz svojih participatornih perspektiv in ga polnili s svojimi individualnimi izkušnjami, pogledi in občutki. Na ta način je tekel proces dediščinjenja, v katerem je vsak udeleženec sam na podlagi svojih spominov in izkušenj ter skozi osebne predmete oblikoval enkratno pripoved o sebi, vpeto v specifičen družbeno-zgodovinski lok, ki se pne med časom odhoda iz prvotne domovine do danes in tukaj. Udeležencev kot nosilcev dediščine nisva imeli samo za sogovornike, temveč za sodelavce, s katerimi smo skupaj odgovorni za njihovo osebno dediščino in se skupaj odločamo, kaj in kako bo vsebina, ki so jo delili z nama, predstavljena. V zvezi s tem naj zapiševa, da je bila na začetku nekaterim taka oblika sodelovanja nenavadna in nepričakovana, saj si niso predstavljali, da muzej lahko deluje na tak način.

48

Snemanje pripovedi Richarda Sendija o njegovih izbranih predmetih za razstavo na njegovem domu
(foto: Bojana Rogelj Škafar, 2017)

Razumevanje osebnih predmetov slovenskih Afričanov

Mobilnosti, migracije in transnacionalne povezave so v devetdesetih letih 20. stoletja postale pogosti predmeti antropoloških raziskav (Repič 2006; Castles in Miller 2003; Hannerz 1996). V ospredju sodobnih analiz migracijskih procesov so zlasti raziskave transnacionalnih povezav oziroma sočasne vpetosti posameznikov v socialne in politične prostore različnih nacionalnih držav. V tem se kaže spremenjeno razumevanje prostora in njegovega vpliva na posameznikovo

identiteto, saj je deterministična povezava med človekom, kulturo in ozemljem že nekaj časa presežena. Raziskave transnacionalnih migracij in diaspor pogosto obravnavajo obstojnost ali oblikovanje skupnosti, (ne)integracijo v okoliško družbo, prav tako pa tudi vprašanja identitet, pri katerih imata pomembno vlogo koncepta porekla in kulture (Repič 2009: 48–50).

Basu in Coleman (2008: 313) predlagata raziskovanje »migrantskih svetov«, pri čemer poudarjata tudi materialne aspekte mobilnosti. Razdelita jih v več kategorij. V prvo sodijo predmeti, ki jih emigranti vzamejo s seboj na potovanje; ker predstavljajo kontinuirano povezavo z domovino, lahko v diaspori pridobijo dodatne pomene in vrednost. V drugo uvrstita materialno kulturo, ki omogoča mobilnost; sem prištevata celotno transportno infrastrukturo. V tretjo kategorijo sodi materialnost, iz katere, skozi katero in v katero potujemo; gre za zvoke, temperaturo, vlažnost, vonje, skratka materialnost kraja, ki uokvirja izkušnjo mobilnosti in spomin nanjo. V četrto kategorijo uvrstita materialnost izginjajoče domovine, ko se emigranti spominjajo ali si ustvarjajo podobe krajine, ki je bila nekoč njihov dom (ibid.: 316–317).

V raziskavi sva se osredotočili na predmete, ki so jih najini sogovorniki prinesli s sabo bodisi ob prvem prihodu v Slovenijo bodisi ob kasnejših obiskih prvotne domovine. Prosili sva jih, da izberejo do pet predmetov, ki bi jih želeli predstaviti obiskovalcem razstave. Kriterij izbire je bil, da so zanje pomembni zaradi povezave s prvotno domovino, ker se ob njih spominjajo kakšnega dogodka ali pa ker preprosto nosijo sporočilo, ki bi ga želeli podati obiskovalcem muzeja. V raziskavi sva se osredotočili na predmete, povezane z njihovo prvotno domovino,⁹ saj naju je še posebej zanimalo, kako se skozi pripoved o njih kaže integracija sodelujočih v slovensko okolje in predvsem njihove transnacionalne identifikacije. Izkazalo se je, da so izbrali osebne predmete iz vsakdanjega življenja, ki jih lahko razvrstimo v tri kategorije. V prvo sodijo predmeti, ob katerih so govorili o svojem otroštvu in reflektirali odnose s svojimi sorodniki v prvotnih domovinah; v drugo sodijo tisti predmeti, s pomočjo katerih v slovenskem prostoru v različnih situacijah izražajo svojo transnacionalno identiteto; v tretjo kategorijo pa uvrščava predmete, s pomočjo katerih reflektirajo svoje vrednote in ideje, tudi politične, ter predstavljajo svoji kulturo in prvotno domovino. Pri izbranih predmetih je težko potegniti ostre ločnice med navedenimi kategorijami, zato te predstavljajo le analitsko orodje za lažje razumevanje pričevalnosti predmetov. Gre za vsakdanje predmete, ki najine sogovornike povezujejo s preteklostjo, preteklo skupnostjo in preteklim prostorom, zato imajo tudi lastnost muzealnosti (Maroević po Habine 2002: 109). Vsakdanje predmete slovenskih Afričanov razumeva kot muzealne predmete, saj predstavljajo njihovo dediščino, skoznje so opredmetili svoj spomin ter predvsem razumevanje sebe in svojih izkušenj. Zanje ti predmeti tako ali drugače predstavljajo temelje njihovih identitet, ki jih z njihovo pomočjo tudi pogosto izražajo.

⁹ Za tokratno raziskavo sva izbrali preučevanje le osebnih predmetov iz prvotnih domovin sodelujočih, kot zanimivi pa se kažejo tudi tisti, ki potujejo med obema državama, ali pa kateri koli drugi predmeti, pomembni za sodelujoče.

Kot opozarja Janja Žagar (2001: 289), pa je lahko poleg spoznavanja materialnega sveta izdelovalcev ali uporabnikov skozi spominske predmete pomembnejši vidik pravzaprav analiziranje selekcije teh predmetov, ki opredeljuje, česa se je vredno spominjati in o čem raje molčati. Izbor predmetov nam lahko veliko pove o miselnem in vrednostnem konceptu sveta ljudi, ki so jih izbrali. Z analizo izbire predmetov najjinih sogovornikov sva izoblikovali že navedene analitske kategorije, iz katerih lahko razberemo tri temelje njihovih vrednotnih in orientacijskih okvirov: pomen njihovih družin in odnosov s sorodniki; pomen izražanja in utrjevanja njihovih transnacionalnih identitet v slovenskem prostoru; pomen informiranja o njihovih prvotnih domovinah, kulturah in tamkajšnjih družbeno-političnih situacijah.

50

Vidimo torej, da slovenski Afričani skozi odnose do izbranih predmetov izražajo in utrjujejo svoje identitete. V nadaljevanju bova prikazali, kakšne pomene jim pripisujejo ter kako vzpostavljajo s predmeti povezani spomini in izkušnje povezave s prvotno domovino in so temelj za izražanje njihovih identitet v Sloveniji. To kaže, da materialnega sveta ne moremo ločevati od družbenega, saj drug drugega konstituirata. Miller (1998: 3) pravi, da lahko raziskave materialne kulture omogočijo vpogled v kulturne procese. V tem kontekstu je za muzejsko razstavo pomembno, da predmeti niso le razstavljeni, temveč mora biti obiskovalcem omogočen vpogled v družbene kontekste, v katerih so se gibal, ter v svetove ljudi, ki so jih izdelali ali uporabljali. Pomembno je analizirati pomen predmetov zanje in tudi za skupnost. To poudarja tudi Jernej Mlekuž (2011: 9–10), ki pravi, da je preučevanje materialne kulture pomembno, ker je ta »aktiven, neločljiv, konstitutiven del (so)oblikovanja družbe in kulture, skupin in posameznikov, njihovih identitet, praks, nagnjenj idr.« Daniel Miller (2016: 84–92) razlaga razmerje med predmeti in ljudmi skozi teorijo objektivacije, ki jo izpelje po Heglu in Marxu. Trdi, da proizvajanje predmetov omogoča razumevanje sebe in tudi posameznikov nadaljnji razvoj, saj lahko v tem, kar človek ustvari, vidi sebe in o sebi razmišlja. Vpelje koncept samoodtujitve, ki je po Heglu nujen proces v našem razvoju, in pokaže, kako lahko stvari, ko so izdelane, učinkujejo tako pozitivno kot negativno brez vpliva človeka. Miller tako poudari, da »nas izdelujejo objekti in da je to del istega procesa, po katerem mi izdelujemo objekte« – tako pravzaprav ni »nikakršne ločitve med subjekti in objekti« (2016: 92). Kako se to izraža v odnosu najjinih sogovornikov do njihovih izbranih osebnih predmetov, analizirava v nadaljevanju.

Otroštvo in odnosi s sorodniki

Svojega otroštva in tesnih odnosov z družinskimi člani ter širšim sorodstvom so se v pogovorih dotaknili vsi najjini sogovorniki, ki so poudarjali pomen družine ne samo pri socializaciji otroka, temveč vlogo sorodstva v celotnem človekovem življenju. Vsi sogovorniki po desetletjih življenja v Sloveniji ohranjajo tesne stike s svojimi sorodniki bodisi z bolj ali manj rednimi obiski bodisi s komunikacijo ob uporabi sodobne tehnologije.

Max Zimani in Joseph Rakotorahalaha sta poudarila svoj odnos z mamo. Idealni dom Maxa Zimanija bi bil tam, kjer bi živeli njegova mama in njegova žena z otroki. Tako pa ima dva doma, eden je v Vnanjih Goricah blizu Ljubljane, kjer živi

z družino, drugi v Chegutu v Zimbabveju, kjer živita njegova starša. Za razstavo je v povezavi z mamó izbral semena *moringe*. Ko je mama zbolela, se je začel zanimati za alternativne metode zdravljenja. V Zimbabveju je izvedel o zdravilnih lastnostih drevesa *moringa*, ki jih je tudi sam preučil in je semena prinesel v Slovenijo. O svojem tesnem odnosu z mamó je govoril tudi Joseph Rakotorahalaha, ki ji je po očetovi smrti kot mlad fant pomagal vzdrževati družino. Za razstavo je izbral dve leseni torbici, ki ju je kot spomin na mamó kupil pred nekaj leti.

»Z mamó sem imel zelo trden odnos, zato gre za poseben spomin nanjo. Moja mama je ves čas šivala in je vedno ustvarjala nekaj novega. Še danes, ko gre iz hiše, se vedno obleče kot kraljica. Zelo dobro se zna urediti, tako da na ulici vsi gledajo njene obleke. Pogosto nosi tudi klobuk in torba mora biti vedno skladna z njim. Pa tudi z obleko in čevlji. Ti torbici me vedno spomnita na njo. Ko vidim njene predmete ali slike, se počutim, kot da je mama blizu mene.«

Leseni torbici Josepha Rakotorahalaha (foto: Aleš Verbič, 2017)

Robert Yebuah je poudaril vlogo svojega očeta kot tistega, ki je s predajo tradicionalne obleke *kente* na neki način predal tradicijo svojemu najstarejšemu sinu. O tej obleki bo več govora kasneje, saj je bolj kot odnos z očetom Yebuah poudaril vlogo te obleke v izražanju svoje transnacionalne identitete v Sloveniji.

Pogovarjali smo se tudi o odnosih z drugimi člani širšega sorodstva v Afriki. Peter Bossman je za razstavo izbral lesen podstavek, ki mu ga je ob odhodu iz Gane podaril stric z namenom, da ne bi pozabil svojih sorodnikov. Podstavek je umetelno izrezljan iz enega kosa lesa, izdelan v 19. stoletju. Pomeni enotnost, hkrati pa predstavlja tudi povezanost družine oziroma širšega sorodstva.

»Pri nas družina ni samo ožja družina, ampak vanjo spadajo tudi strici, tete, bratranci, sestrične. Kadar koli je treba rešiti kakšen problem, ga rešuje vedno

celotna družina. In ta predmet predstavlja prav to enotnost, to povezavo družine. Ena družina, prepletena, in vsi delamo za družino.«

Ko je Richard Sendi z enajstletno hčerko obiskal svoje sorodnike v Ugandi, ji je njegova mama, torej njena babica, v spomin na Ugando oziroma na bugandsko kulturo podarila tradicionalno obleko. Sendi jo je uvrstil med svoje izbrane predmete, ki bodo razstavljeni.

»Gre za obleko, ki se imenuje gomesi oziroma busuuti. Je zelo pisana obleka, ki sega do tal. Posebnost te obleke je pas, ki se ga namesti pod pas čez boke ženske, blago zanjo za odraslo osebo pa je lahko tudi šest metrov dolgo. Ko jo je dobila, je bila [hčerka] precej navdušena, kasneje pa je ni nikoli več oblekla.«

52

Joseph Rakotorahalaha je med počitnicami pogosto bival pri babici in dedku, ki sta imela opekarno. Tam je z otroki pri dedku zaposlenih delavcev oblikoval hiške iz gline. Tako se je že zelo zgodaj srečal z arhitekturo, ki je kasneje postala predmet njegovega študija v Sloveniji. Za razstavo je izbral model glinene tradicionalne malgaške hiše, ki ga spominja na otroštvo in mu jo je pred nekaj leti za rojstni dan podaril bratranec:

»To je zame eno najlepših daril do sedaj. Ker sem arhitekt. Moj bratranec se je namučil, ker je hotel pokazati, da moram kot arhitekt to malgaško arhitekturo imeti več časa ob sebi. Hkrati gre za uporaben predmet, ker je mogoče vanj dati žarnico in deluje kot nočna lučka. Obenem pa mi pomeni prisotnost moje kulture, daje mi občutek, da so ob meni moji domači.«

V otroštvu je bil ustvarjaljen tudi Max Zimani, ki je za razstavo med drugim izbral igračo traktor, ki jo je kupil v Zimbabveju leta 2016, ko je bil tam na obisku z družino:

»Kot otroci smo izdelovali takšne traktorje in se z njimi igrali, kar v Zimbabveju počno tudi danes. To ne pomeni, da v trgovinah ni igračk, da bi jih kupili, ampak da so otroci ustvarjalni in iz različnih materialov sami izdelujejo, kar jim je všeč. Prav ta ustvarjalnost je tista, ki me navdušuje in me spominja na mojo mladost.«

Izražanje transnacionalne identitete

Vsi sogovorniki so uporabili ali uporabljajo vsaj enega izmed izbranih predmetov za utrjevanje oziroma izražanje svoje transnacionalne identitete v Sloveniji. Gre za predmete iz domovine, ki v izbranih ali vsakodnevnih situacijah pokažejo na zanje pomembne kulturne elemente (hrano in pijačo, obleko, glasbo, simbole in igre) in obenem poudarijo integracijo najinih sogovornikov – v nasprotju z asimilacijo – v slovensko družbo. Obenem gre za zanimiv preplet javnega in zasebnega, saj osebne predmete, ki spadajo v polje zasebnega, prenašajo v polje javnega in z njihovo pomočjo izražajo svojo identiteto. Na artikuliranost transnacionalnih identitet na stičišču javnega in zasebnega skozi potrošnje migracijskih oblik oblačenja, pohištva in drugih domačih artefaktov opozarjata tudi Basu in Coleman (2008: 317).

Peter Bossman ima vedno na roki zapestnico s simboli *adinkra*, s čimer izraža svoje veliko spoštovanje do njih. Njihov izvor je vezan na gansko ljudstvo Akan, prenašajo pa različna sporočila: o naravi, življenju, odnosih in značajih.

»Sam nosim zapestnico s simbolom za moč oziroma vztrajnost. V Gani je najbolj znan simbol Gye Nyame, ki pomeni: Bog je vsemogočen. V Gani je ta simbol povesod, na obleki, na lončenih posodah, na nakitu. Simboli adinkra so res ostali z mano. Tukaj imam še nekaj zapestnic z različnimi simboli: riba pomeni izobilje, imam pa še simbol za poglavarja in simbol za vztrajnost oziroma mir.«

Za primer, da bi zapestnico, ki jo ima na roki, izgubil, ima pri sebi vedno še rezervno. Za razstavo je izbral tri rezervne zapestnice.

Robert Yebuah je zelo ponosen na moško tradicionalno obleko ljudstva Akan, ki jo je prinesel s sabo, ko je prvič prišel v Jugoslavijo. Zaradi čustvene dimenzije tega predmeta ga je kot prvega izbral za razstavo.

»Moj oče mi je dal to obleko kot najstarejšemu sinu, zato jo zelo čuvam. Izdelana je iz bombaža, ki je ročno tkan. To so trakovi, tkani na statvah. Uporabljene so ganske barve. Rdeča predstavlja prelito kri med bojem za neodvisnost, zelena predstavlja zelenje, naravo, rodovitnost, rumena pa predstavlja bogastvo, saj ima Gana veliko zlata. Ko sta se hčerki poročili in sem ju predal njunima možema, sem bil oblečen v kente.«

53

Tako pomembna dogodka, kot sta poroki hčera, je želel zaznamovati z obleko iz svoje kulture ter tako pokazati, da imata hčerki tudi ganske korenine. Obenem je izrazil in utrdil svojo transnacionalno identiteto in z obleko povezal dva precej oddaljena kraja in tudi družbena konteksta.

Moška tradicionalna obleka *kente* Roberta Yebuaha
(foto: Aleš Verbič, 2017)

Igranje glasbe in petje sta pri več sogovornikih pomembni dejavnosti, ki jih kljub bivanju v novem okolju opredeljujeta in povezujeta s prvotno domovino. Richard Sendi je v času študija nastopal v folklorni skupini Zveze afriških študentov. Kot član skupine je pel, igral na boben in pihal ogenj, nekaj časa pa je bil tudi njen vodja. Za razstavo je kot spomin na številne nastope folklorne skupine po Sloveniji izbral boben, ki ga je po koncu študentskih let prinesel iz Ugande. »*Boben mi je zelo lep izdelek. Je edini inštrument, ki me povezuje z Afriko, z mojo kulturo. Rad igram, če je priložnost za to.*«

Tudi za Maxa Zimaniya je glasba zelo pomemben del njegovega življenja.¹⁰ V Zimbabveju se vedno igra na poroki ter ob rojstvu in smrti. Nepogrešljiva glasbena inštrumenta, ki ju je posodil za razstavo, sta *mbira* in *hosho*, ki se sicer uporabljata tudi v etno glasbi. »*To glasbo obožujem. Gre za glasbo, ki je povezana s tradicijo. Besedila večkrat vključujejo tradicionalna sporočila, zgodovinske pripovedi in druge zgodbe. Gre za močan del moje zapuščine.*«

54

Joseph Rakotorahalaha je po vsakem opravljenem izpitu na študiju arhitekture od veselja igral na Čopovi ulici v Ljubljani, zaradi česar je imel nekaj težav, saj so bili ulični glasbeniki takrat nezaželeni. Poznan glasbenik pa je bil že na Madagaskarju, kjer je pred prihodom v Jugoslavijo med letoma 1972 in 1977 posnel sedem malih vinilnih plošč (singlov). Za razstavo pa je izbral zgoščenko, ki jo je posnel v Sloveniji razmeroma pozno, šele leta 1998, saj je ob odhodu v Jugoslavijo dobil posebno popotnico:

»*Mama mi je pred odhodom rekla, da se moram popolnoma posvetiti študiju in da se ne smem komercialno ukvarjati z glasbo. Ko sem diplomiral, pa sem zanjo posnel CD. S celo družino sem šel leta 2000 na Madagaskar in ji nesel CD kot dokaz, da sem držal obljubo. Meni pa je ta CD pomenil možnost, da sem kot glasbenik pokazal svoje delo, da sem lahko delil svoja čustva, svoje domotožje.*«

O težavah pri navajanju na določeno slovensko hrano in o pomenu priprave jedi, ki vključujejo njim ljube sestavine iz prvotne domovine, so govorili vsi sogovorniki.¹¹ Vsi pogrešajo domače okuse, v Sloveniji pa v večji ali manjši meri – kolikor jim to dopušča dostopnost sestavin – ohranjajo domačo kuhinjo. Med njimi je tudi Richard Sendi, ki se je sicer precej distanciral od Ugande, ohranja le vezi s sorodniki, s svojimi prijatelji v Sloveniji pa vendarle rad deli hrano in pijačo, povezani z njegovo prvotno domovino. Kadar je šel v Ugando, je kdaj pa kdaj s seboj prinesel Uganda *Waragi*, zelo močno pijačo iz prosa.¹² »*Ta pijača je edina stvar, ki sem jo lahko kdaj prinesel, da sem jo ponudil prijateljem, da so poskusili poleg samos – zelenjavnih ali mesnih zavitkov, ki sem jih pripravil zanje.*« Stekleničko Uganda *Waragi*, ki jo je posodil za razstavo, mu je leta 2017 v Slovenijo prinesel njegov prijatelj iz Ugande, ki tudi živi v Sloveniji, a prvotno domovino obiskuje pogosteje kot on.

¹⁰ V Sloveniji je član pevskega zbora Sankofa, ki združuje Afričane, njihove potomce in prijatelje, njihov repertoar pa obsega tradicionalne in sodobne afriške pesmi, prav tako pa tudi avtorske pesmi njihovih članov.

¹¹ Elia Petridou (2001: 89) na podlagi raziskave o pomenu domače hrane med grškimi študenti v Veliki Britaniji piše o pomenu hrane, ki skozi rekonstrukcijo senzorne totalitete priključuje izkušnjo doma.

¹² Lokalne alkoholne pijače v Ugandi so sicer pripravljene iz koruze, prosa in sladkih banan.

Prijatelje in znance v Sloveniji rad obdaruje tudi Joseph Rakotorahalahy, ki vsakič, ko obišče Madagaskar, s seboj prinese značilno malgaško igro, imenovano *Jeu Solitaire* (igra za enega). Za razstavo je izbral igro, ki jo uporablja sam.

»To je igra, ki jo igra ena sama oseba. Najprej damo v luknjice na plošči kroglice, ki so zelo dragocene, saj so izdelane iz različnih kamnin in mineralov. Cilj te igre je, da pobereš iz plošče vse kroglice razen ene, ki ostane na koncu. Kroglico lahko pobereš tako, da jo preskočiš z drugo kroglico, pri čemer diagonalne poteze niso možne. S to igro igralec vadi svojo potrpežljivost, vztrajnost in tudi strateško razmišljanje. Jaz to igro igram tudi za masažo možganov. Odkar sem v Sloveniji, letos je prav 40 let od mojega prihoda, mi je uspelo dvakrat pobrati vse kroglice s plošče – no, vedno ena ostane. Vsakič ko grem na Madagaskar, jih nekaj kupim in podarim prijateljem v Sloveniji.«

55

Robert Yebuah je s svojo družino večkrat igral *oware*, tradicionalno strateško igro ljudstva Ašanti v Gani, ki jo je prinesel v Slovenijo po vrnitvi z enega izmed svojih obiskov Gane. Igro igrata dve osebi, ki iz odprtih poskušata pobrati kar največ kroglic oziroma semen. Danes jo v družinskem krogu zaradi pomanjkanja časa bolj redko igrajo, jo je pa izbral za razstavo zaradi povezave s prvotno domovino.

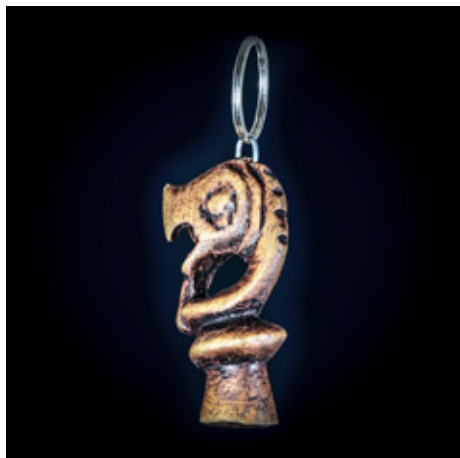
Ideje, vrednote, prepričanja

Predmeti so lahko tudi nosilci širših idej, na primer družbeno-političnih prepričanj in vrednot. Večina izbranih predmetov najinih sogovornikov nosi tovrstna sporočila, saj so izrazili prepričanje, da morajo obiskovalci razstave spoznati tudi alternativno zgodovino afriškega kontinenta in predvsem tiste zgodbe, ki so še vedno spregledane. Max Zimani je tako za razstavo izbral obesek za ključe, ki bi ga na prvi pogled lahko zlahka zamenjali z zgolj turističnim spominkom, nosi pa izjemno pomembno zgodbo. Predstavlja namreč *Nyami Nyami*, boga ljudstva Tonga iz severnega Zimbabveja in južne Zambije. *Nyami Nyami* je imel glavo ribe in telo kače, živel pa je v reki Zambezi. Federalna vlada takratne Rodezije in Nyasalanda (današnji Zambija, Zimbabve in Malavi) je leta 1955 za gradnjo jezua na reki Zambezi izbrala italijanski konzorcij Impresit. Jez so začeli graditi leta 1956. Max Zimani je povedal:

»Ko so ga začeli graditi, so jih Tonge opozorili, da bodo imeli težave, saj so zmotili domovanje boga in ga ločili od njegove žene. Res so sledile hude poplave, umrlo je tudi nekaj Evropejcev. Njihovih trupel niso mogli najti. Za pomoč so prosili ljudstvo Tonga. Ti so svetovali žrtvovanje teleta, ki so ga morali vreči v reko. Teleta naslednje jutro ni bilo, telesa mrtvih Evropejcev pa so se pojavila prav na mestu, kjer so v vodo vrgli tele. Po tem so kolonizatorji nadaljevali z gradnjo jezua, ki še danes zagotavlja elektriko Zimbabveju in Zambiji.«

Gre torej za zgodbo z izrazito politično dimenzijo, ki govori o odnosu med kolonizatorji in domačini. Ti namreč pravijo, da so z izgradnjo jezua Evropejci užalili boga *Nyami Nyami*, ki je zato zapustil svoje domovanje, se bo pa zagotovo

vrnil in poskrbel, da se prebivalci, ki so bili odseljeni s tega območja, vrnejo domov. Max Zimani je poudaril še drugo dimenzijo tega odnosa: »*Ta obesek je zame zelo pomemben, saj predstavlja del afriške oziroma zimbabvejske tradicije, kulture, religije, ki je še vedno nedotaknjena. Evropski imperializem jih ni pogoltnil.*« Obesek je kupil, ko je z družino obiskal omenjeni jez na reki Zambezi.

Obesek za ključce Maxa Zimanija
(foto: Aleš Verbič, 2017)

Pomembno politično sporočilo o zgodovini politične ureditve kraljestva Buganda je želel s knjižico *Bugandsko kraljestvo in njegova monarhija* (2007), ki jo je izbral za razstavo, podati Richard Sendi. Sam pripada ljudstvu Buganda, ki je imelo že veliko pred prihodom britanskih kolonialistov razvit izjemno kompleksen politični sistem.

»Buganda je že pred prihodom britanskih kolonialistov imela urejen hierarhični sistem vladanja. Ta knjižica je zelo pomembna, ker znanje o tem razbija mite o ugandskih (afriških) skupnostih kot divjih, primitivnih, ki naj bi jim šele ob svojem prihodu kolonialisti prvič predstavili oziroma jim celo vsilili urejene sisteme političnega vladanja. Knjižico z veseljem ponudim prijateljem, kadar koli je priložnost za to, da se seznanijo z drugo, 'natančnejšo' zgodbo, oziroma delim zgodovino o svoji rojstni državi.«

Zelo pomembno se mu zdi, da je to knjižico napisal profesor John C. Ssekamwa, ki poučuje na Univerzi Nkumba v mestu Entebbe (blizu prestolnice Kampala) v Ugandi, ki je tako s perspektive domačega raziskovalca prispeval k boljšemu poznavanju zgodovine Ugande in njenega političnega sistema.

Robert Yebuah je za posredovanje političnih sporočil za razstavo izbral oblačila. Kot sam pravi, je zelo ponosen na gansko samobitnost, ki je v njegovem primeru našla svoj izraz predvsem v tradicionalnih vzorcih tkanin. Njegov izbor predmetov jasno kaže na to, da lahko oseba svojo identiteto nosi tudi na sebi (Basu in Coleman 2008: 316). Poleg oblačila *kente* je za razstavo posodil še moško tuniko in žensko obleko. Moška tunika je tradicionalno oblačilo iz severnega dela

Gane, ki pa jo po njegovih besedah nosijo po vsej Gani. Njegova je stara več kot petdeset let, prinesel pa jo je s seboj, ko je prvič prišel v Jugoslavijo. Nosil jo je že v Gani in si jo še vedno pogosto obleče, saj je zelo prijetna in lahka. Ob govoru o obleki je podal tudi dodatno sporočilo:

»V Gani je več etničnih skupin in množica raznih ver brez fanatizma. V glavnem se imajo Ganci za eno ljudstvo z nevtralnno angleščino kot skupnim jezikom, opredeljenim v ustavi. Oblečila ene etnične skupine se nosijo po celi državi, po okusu posameznikov pač. To kaže na visoko stopnjo sožitja med Ganci nasploh in s tem tudi strpnosti do tujcev.«

Žensko obleko, ki jo je posodil za razstavo, pa je dobila njegova žena kot svakinjino darilo ob obisku Gane. Večkrat jo je oblekla tudi v Sloveniji, za enega izmed svojih nastopov pa jo je uporabila tudi njegova hči Irena, ki je pevka. Obleko je poleg spomina na svoje sorodnike v Gani in ženino darilo izbral predvsem zaradi vzorca, ki jo krasi, saj ima zanj pomembno sporočilo:

»Zaradi te vezanine mi temu pravimo joromi [izg. džoromi]. Vzorec predstavlja oziroma kliče k enotnosti. Pet simbolov na eni strani in pet na drugi, spodaj pa sta dve dlani, ki naj bi te simbole držali, da ne padejo dol. Prav tako ne dovolita, da bi se katera stran prevesila nad drugo. Gre za ravnotežje. Eden gleda drugega in to pomeni, da ne morejo biti sovražniki. Morajo sodelovati. Gre za prirejeni tradicionalni vzorec, imenovan adinkra, ki simbolizira zgoraj opisano misel.«

Kar nekaj predmetov so najini sogovorniki izbrali za to, da bi z njimi poudarili nekaj dejstev o svoji državi. Max Zimani je spregovoril o zdravnih lastnostih v Zimbabveju zelo pomembnega drevesa *baobab*, zato je za razstavo posodil njegov posušen sadež. Kakav je kot pomembni izvozni produkt Gane predstavil Peter Bossman. Kakavovec so prinesli iz Južne Amerike, danes pa ga več kot polovico vse svetovne proizvodnje pridelajo v državah Zahodne Afrike. Za razstavo je posodil svojo sliko na tekstilu, ki prikazuje drevesi kakavovca in ljudi, ki delajo v nasadu. *»Ko sem prišel v Slovenijo študirat, sem to sliko prinesel s seboj iz Gane. Spominja me na ta razvoj in blaginjo Gane, ki jo je omogočil kakav. To sliko imam razstavljeno v ambulanti.«* Za razstavo je izbral tudi masko lovca, ki sicer visi na steni zdravniške ambulante in po njegovem pričevanju pomeni moč nad naravo in moč nad živalmi: *»Morda simbolizira moč nad boleznijo.«*

Za pripoved o Gani je pomembna tudi skupina skulptur iz kovine, ki je tradicionalni izdelek ljudstva Ašanti, znanega prav po obdelovanju različnih kovin – zlata, srebra, bakra.

»Dve tretjini Gancev živita v ruralnem delu Gane, in te skulpture predstavljajo ljudi, ki živijo na vasi. Ta skulptura predstavlja poglavarja, to je ženska, ki kuha, to je ženska, ki pere, to je pa griot. Včasih so se vaščani zbirali ob večerih in griot je pripovedoval o zgodovini vasi in družin, ki tam živijo. Gre za ustno zgodovino. Tega je danes seveda manj, ker smo prišli v obdobje televizije in drugih tehnologij.«

Bossman je predstavil vlogo *griota*, ki je v državah Zahodne Afrike ohranjevalec zgodovine, pripovedovalec zgodb, genealog, pa tudi glasbenik, učitelj

in svetovalec. Kot je omenil sam, se tradicionalne vloge *griotov* zaradi spremenjenih družbenih razmer spreminjajo, a je danes njihova praksa še kako živa.

Dve pisali, kakršna je mogoče kupiti tudi kot turistični spominek, je Joseph Rakotorahalahy izbral kot spomin na svojo mladost in izobraževanje. Hotel pa je predstaviti tudi izjemno pogrebno umetnost ljudstva Mahafaly z Madagaskarja. Pisali namreč predstavljata tradicionalne oblike in vzorce nagrobnikov tega ljudstva.

»Ljudstvo Mahafaly pozna družinske grobnice, ki so pogosto pod zemljo, označujejo pa jih skulpture, imenovane alo alo. Gre za lesene nagrobnike z različnimi geometričnimi vzorci. Posebnost tega nagrobnika je, da je na vrhu simbolni predmet, ki pove, kaj je bil pokopani po poklicu. Če je bil na primer dober nogometaš, lahko uporabijo tudi nogometno žogo, izrezljano iz lesa. Beseda alo alo pomeni senca smrti. Ta nagrobnik predstavlja točko povezave med živimi in mrtvimi.«

Sklepne misli

Mednarodni projekt SWICH je s svojimi tematskimi zastavitvami, ki podpirajo refleksijo vloge in poslanstva etnoloških muzejev oziroma muzejev svetovnih kultur v sodobnem času, predvsem pa razvijanje sodobnih usmeritev zbiranja, predstavljanja in interpretiranja zunajevropskih zbirk, med drugim spodbudil zastavitev raziskave v sodelovanju s slovenskimi Afričani. Z raziskavo in na njej temelječem delu razstave sva poskušali razumeti njihovo pojmovanje državljanstva, transnacionalne pripadnosti in procesov integracije v slovensko družbo, prav tako pa analizirati, kako se ta pojmovanja izražajo skozi materialno kulturo, konkretno njihove osebne predmete. Raziskovanje sva zastavili ob upoštevanju treh ključnih konceptov: epistemske pravičnosti, skupne odgovornosti za dediščino z njenimi nosilci in radikalne transparentnosti. Pri predstavljanju svoje dediščine so svoj glas dobili njeni nosilci, kar smatrava kot izraz demokratizacije muzejske prakse, pri čemer sogovorniki niso bili le informatorji, temveč so sodelovali tudi pri izboru vsebin za del razstave, kjer smo predstavili njihovo osebno dediščino. Imeli so moč odločati, kaj in kako bo to predstavljeno na razstavi, obenem pa so se vzpostavili kot soustvarjalci znanja. Posebej sva bili pozorni na njihove pomisleke in dileme v zvezi s kolonialnim diskurzom v muzejih. Opis procesa raziskovanja je za naju bistven, saj omogoča bralcem boljše razumeti končne rezultate raziskave.

V tem prispevku sva analizirali zlasti identifikacije sogovornikov, kot se izražajo skozi izbor njihovih osebnih predmetov. Skozi odnose do njih utrujejo in pogosto tudi izražajo svoje identitete. Predmete sva razvrstili v tri kategorije, ki povedno odslikavajo njihove življenjske okvirje in vrednotne temelje: pomen družine in ohranjanja odnosov s sorodniki v prvotni domovini, izražanje transnacionalnih identitet v različnih situacijah v slovenskem prostoru ter vrednote, prepričanja in družbeno-politične ideje, povezane z njihovimi prvotnimi domovinami. Z razstavo bomo ob predstavitvi in interpretaciji njihove kulturne dediščine zagotovo pripomogli k njihovi večji prepoznavnosti in družbeni vključenosti, obenem pa se z njo v Slovenskem etnografskem muzeju nadaljuje

praksa omogočanja enakovrednih srečevanj med kulturami, ki ponujajo možnosti za odprti dialog med različnimi skupinami obiskovalcev.

LITERATURA IN VIRI

- BASU, Paul; COLEMAN, Simon
2008 Introduction: migrant worlds, material cultures. *Mobilities* 3, št. 3, str. 313–330.
- BENNETT, Tony
1995 *The birth of the museum: history, theory, politics*. London, New York: Routledge.
- CASTLES, Stephen; MILLER, Mark J.
2003 *The age of migration: international population movements in the modern world*. Hampshire, New York: Palgrave MacMillan.
- ČEPLAK MENCIN, Ralf
2013 Etnografski muzej – prostor praznovanja ranljivih skupin. *Etnolog* 23, str. 65–101.
- DARIŠ, Metka
2014 Etične dileme – muzejska prezentacija in interpretacija. V: I. Gnlišak (ur.), *Zborovanje slovenskega muzejskega društva, Kočevje, 10.–11. oktober 2014*. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo. Str. 80–86.
- FASSIN, Didier
2012 Introduction: toward a critical moral anthropology. V: D. Fassin (ur.), *A companion to moral anthropology*. Malden, Oxford, Chichester: Wiley Blackwell. Str. 1–17.
- FLUEHR-LOBBAN, Carolyn
2012 Anthropology and ethics. V: D. Fassin (ur.), *A companion to moral anthropology*. Malden, Oxford, Chichester: Wiley Blackwell. Str. 103–114.
- FRELIH, Marko
2009 Črno sonce v beli glavi: spomin na sudansko misijo v letih od 1848 do 1858. *Ars & Humanitas* 3, št. 1–2, str. 133–156.
- FRICKER, Miranda
2007 *Epistemic injustice: power and the ethics of knowing*. Oxford: University Press.
2008 Forum on Miranda Fricker's epistemic injustice: power and the ethics of knowing. *Theoria* 61, str. 69–71. Dostopno na: <<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2712724.pdf>>
- HABINC, Mateja
2002 Spominski predmeti – poskus opredelitve pojma in raziskovanja. *Etnolog* 12, str. 107–124.
- HANNERZ, Ulf
1996 *Transnational connections: culture, people, places*. London, New York: Routledge.
- HUDALES, Jože
2003 Pozitivne in negativne tradicije iz predzgodovine Slovenskega etnografskega muzeja: ob osemdesetletnici. *Etnolog* 13, str. 59–95.
- LABADI, Sophia
2013 The National Museum of Immigration History (Paris, France), neo-colonialist representations, silencing, and re-appropriation. *Journal of Social Archaeology* 13, št. 3, str. 310–330.
- LAMBERGER KHATIB, Maja
2009 Migracijski procesi iz arabskih držav: zgodovinski kontekst na primeru Združenih držav Amerike, Evrope in Slovenije. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49, št. 3–4, str. 28–37.
- LATOUR, Bruno
1993 *We have never been modern*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- MACDONALD, Sharon
1998 Exhibitions of power and powers of exhibition: an introduction to the politics of display. V: S. Macdonald (ur.), *The politics of display: museums, science, culture*. London, New York: Routledge. Str. 1–21.

MARSTINE, Janet

2011 The contingent nature of the new museum ethics. V: J. Marstine (ur.), *The Routledge companion to museum ethics: redefining ethics for the twenty-first century museum*. Abingdon, New York: Routledge. Str. 3–25.

MENSCH, Peter van, MEIJER-van MENSCH, Leontine

2015 *New trends in museology II*. Celje: Muzej novejšje zgodovine.

MILLER, Daniel

1998 Why some things matter? V: D. Miller (ur.), *Material cultures: why some things matter*. London: UCL Press. Str. 3–21.

2016 *Materialna kultura*. Ljubljana: Studia humanitatis.

MLEKUŽ, Jernej

2011 Prisluhnilimo tišini? V: Jernej Mlekuž (ur.), *Klepetavi predmeti: ko predmeti spregovorijo o nas in drugih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Str. 9–17.

60

PALAIĆ, Tina, VALIČ, Urša

2015 Projekt Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam in pogledi nanj z vidika zaposlenih v sodelujočih muzejih. *Etnolog* 25, str. 21–42.

PALAIĆ, Tina

2016 Etični razmisleki ob pripravi razstave Rojstvo: izkušnje Rominj v Slovenskem etnografskem muzeju. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 56, št. 3–4, str. 116–124.

PANTAZATOS, Andreas

2017 Epistemic injustice and cultural heritage. V: I. J. Kidd, J. Medina, G. Pohlhaus, Jr. (ur.), *The Routledge handbook of epistemic injustice*. New York: Routledge. Str. 370–385.

PERKO, Verena

2014 *Muzeologija in arheologija za javnost: muzej Krasa*. Ljubljana: Kinetik, zavod za razvijanje vizualne kulture.

PETRIDOU, Elia

2001 The taste of home. V: D. Miller (ur.), *Home possessions: material culture behind closed doors*. Oxford, New York: Berg. Str. 87–104.

PIRKOVIČ, Jelka

2014 Vprašanje etike v varstvu kulturne dediščine. V: I. Gnislak (ur.), *Zborovanje slovenskega muzejskega društva, Kočevje, 10.–11. oktober 2014*. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo. Str. 45–49.

REIN, Anette

2012 Kompetence in odgovornosti etnografskih muzejev kot globalnih akterjev. *Etnolog* 22, str. 171–213.

REPIČ, Jaka

2006 »Po sledovih korenin«: transnacionalne migracije med Argentino in Evropo. Ljubljana: Oddelek za etnologijo, Filozofska fakulteta.

2009 Metodologija etnografskega raziskovanja migracijskih in transnacionalnih procesov. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 49, št. 3–4, str. 47–53.

ROGELJ ŠKAFAR, Bojana

2011 *Upodobljene sledi narodne identitete: zbirka risanih zapisov učencev Otona Grebenca v Slovenskem etnografskem muzeju*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

SAUVAGE, Alexandra

2010 To be or not to be colonial: museums facing their exhibitions. *Culturales* 6, št. 12, str. 97–116.

SCHOFIELD, Hugh

2011 Human zoos: when real people were exhibits. BBC News, Paris. Dostopno na: <<http://www.bbc.com/news/magazine-16295827>> [28. 6. 2017].

SCOTT, Katherine Mary

2012 Engaging with pasts in the present: curators, communities, and exhibition practice. *Museum Anthropology* 35, št. 1, str. 1–9.

SIMON, Nina

2010 *The participatory museum*. Dostopno na: <<http://www.participatorymuseum.org/>> [30. 8. 2017].

STAM, Deirdre C.

2005 The informed muse: the implications of 'The New Museology' for museum practice. V: G. Corsane (ur.), *Heritage, museums nad galleries: an introductory reader*. London, New York: Routledge. Str. 54–70.

STAREC, Saša

2010 Post-muzeji na obzorju: nov koncept muzeja za novo tisočletje. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 50, št. 1–2, str. 42–47.

TROUILLOT, Michel-Rolph

2003 *Global transformations: anthropology and the modern world*. New York: Palgrave Macmillan.

VALIČ, Urša; PALAIČ, Tina

2015 Projekt »Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam« za uresničevanje muzeologije 21. stoletja. V: T. Palaič, U. Valič (ur.), *Elaborat o dostopnosti in zagotavljanju tehničnih pogojev za vzpostavitev dostopnosti do kulturne dediščine ranljivim skupinam*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Str. 15–23.

ŽAGAR, Janja

2001 Spominski predmeti in spomini. *Etnolog* 11, str. 289–294.

2012 Moje življenje, moj svet: osebne razstave obiskovalcev SEM. *Etnolog* 22, str. 243–254.

ŽIDOV, Nena

2011 Muzeji in družbeno vključevanje: primer razstave o brezdomstvu v Slovenskem etnografskem muzeju. *Etnolog* 21, str. 245–261.

Odprtje razstave Afrika in Slovenija: preplet ljudi in predmetov (foto: Jure Rus, 2017)

BESEDA O AVTORICAH

Tina Palaić, univ. dipl. etnologinja, kulturna antropologinja in pedagoginja, doktorska študentka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Je soavtorica razstave *Šola – ključ za razvoj: šolarji Angole, Malavija in Gane* (2011) v Slovenskem šolskem muzeju. Kot kustodinja pedagoginja je bila med letoma 2013 in 2015 zaposlena v Slovenskem etnografskem muzeju na projektu *Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam*, v okviru katerega se je ukvarjala predvsem s sodobnimi usmeritvami v muzeologiji, z večanjem dostopnosti do dediščine v muzejih in vključevanjem romske skupnosti v soustvarjanje muzejskih vsebin. Od leta 2016 sodeluje s Slovenskim etnografskim muzejem pri izvajanju mednarodnega projekta SWICH – Sharing the World of Inclusion, Creativity and Heritage.

Bojana Rogelj Škafar, dr. socioloških znanosti, univ. dipl. etnologinja in umetnostna zgodovinarica, je muzejska svétnica in kustodinja za zbirke ljudske likovne umetnosti in slikovne vire v Slovenskem etnografskem muzeju. Doktorirala je z nalogo *Etnološka zbirka kot medij za razkrivanje simbolov nacionalne identitete, etnomitov in stereotipov* (2009). Objavila je številne strokovne članke in knjigi *Upodobljene sledi narodne identitete* (2011) in *Poslikane panjske končnice = Painted beehive panels* (2000, soavtor G. Makarovič). Bila je avtorica razstave s katalogom *Ljubezen je v zraku = Love is in the Air* (2000). Bila je direktorica Slovenskega etnografskega muzeja (2005–2015) in vodja projektov *Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam* (2013–2015) in SWICH – Sharing the World of Inclusion, Creativity and Heritage (2014–2018).

ABOUT THE AUTHORS

Tina Palaić, BSc in ethnology, cultural anthropology and education, doctoral student at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, Ljubljana. Co-curator of the exhibition *Schools – the key to development: schoolchildren of Angola, Malawi and Ghana* (2011) at the Slovenian School Museum. From 2013 to 2015 she was employed at the Slovene Ethnographic Museum as curator and educator in the project *Accessibility of cultural heritage to vulnerable groups*, where she mainly focused on modern trends in museology, enhancing accessibility to the heritage in museums, and the inclusion of the Roma community in creating museum contents. From 2016 onwards she has been cooperating with the Slovene Ethnographic Museum in the execution of the European SWICH project – Sharing the World of Inclusion, Creativity and Heritage.

Bojana Rogelj Škafar, PhD in sociology, BSc in ethnology and art history, is a museum counsellor and curator of the collection of folk visual art and pictorial sources at the Slovene Ethnographic Museum. She obtained her PhD degree with a dissertation entitled *Ethnological collections as a medium for revealing symbols of national identity, ethno-myths and stereotypes* (2009). She has published numerous professional articles and the books *Upodobljene sledi narodne identitete* (2011, *Depicted Traces of National Identity*) and *Poslikane panjske končnice = Painted beehive panels* (2000, co-authored by G. Makarovič). She curated the exhibition *Ljubezen je v zraku = Love is in the Air* (2000) and wrote its catalogue. Rogelj Škafar acted as director of the Slovene Ethnographic Museum (2005–2015) and she was head of the projects *Accessibility of cultural heritage to vulnerable groups* (2013–2015) and SWICH – Sharing the World of Inclusion, Creativity and Heritage (2014–2018).

SUMMARY

African Slovenes. About their personal objects and intertwined identities

From the mid 15th century onwards several European countries, especially Spain, Portugal, Great Britain, France, Germany, and the Netherlands, expanded their rule to various parts of the world. This expansion peaked in the 19th century, but after the Second World War the colonial rule of the European empires rapidly fell to pieces. Parallel with colonisation, modern ideas about nationalism and culture emerged and, along with other institutions, museums played an important role in presenting, spreading, and reinforcing these ideas in society. After the Second World War, the ideas were influenced by the political process of decolonisation, criticism of the colonialist ideology, and the democratisation of history. In the past decades museum workers have started to re-examine their practices of collecting, classifying and presenting collections to the public, and this trend has also been influenced by increasingly vociferous demands for the inclusion in museum stories of formerly excluded social groups. Such museum practices – participation of the carriers in researching heritage – have been used by the Slovene Ethnographic Museum for a section of an exhibition that the museum is to stage as part of the European SWICH project. We have engaged the participation of several notable African Slovenes, who came to Yugoslavia to study here, and later started a family in Slovenia, developing different career paths. Our joint research of their life stories opened up questions of citizenship, feelings of affiliation, integration into the Slovene society, and in particular self-identification in the modern, multicultural society. The personal objects they selected connect them with their native countries in different ways and are of great significance to them. By using them, they construct a world of their own, and at the same time these objects establish them as individuals, allowing them diverse identifications.